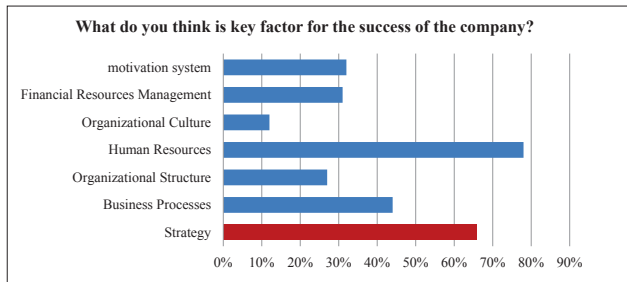

organization development directions. This can be seen not only from the research but from specific questions asked during the research. We asked to managers to indicate 3 the most important factors of company success. According to them – 66% of them named the strategy.

Conclusion. Out of research results we can conclude, that strategy formation culture in the organizations in emerging countries is developing gradually. Managers feel the importance of this and are active in this direction. 82% of surveyed organizations' has quantitative/measurable goals (specific

figures they should achieve in a certain period), though they pay less attention to have all these formalized, complete and declared.

Communication has a great importance for the organization's activities and its success. After the formation of the organization's strategy, the relevant employees must be informed, otherwise, they will not understand what to do and why. The best idea, a proposal, a plan will not be implemented without a communication.

REFERENCES:

1. Peter Drucker, Management: Tasks, Responsibilities, Practices. New York: Harper & Row, 1974.
2. Robert S. Kaplan, David P. Norton, Strategy Maps, Harvard Business School Press, 2004.
3. Robert S. Kaplan, David P. Norton, The Strategy-Focused Organization: How Balanced Scorecard Companies Thrive in the New Business Environment. Boston, MA: Harvard Business School Press, 2000.
4. <http://www.tbcbank.ge/web/ka/web/guest/mission-vision>
5. <http://www.investbank.ge/ge/about-bank/our-mission-and-goals>
6. <http://www.legigroup.ge/indexmain.php>
7. <http://www.gpc.ge/>

УДК 338.432:633.1(477)

Авраменко Т.П.

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри економіки підприємства імені професора І.Н. Романенка
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

Кушнір О.С.

студент

Національного університету біоресурсів і природокористування України

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ЯКОСТІ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано сучасні тенденції розвитку зерновиробництва в Україні та його значення. Проаналізовано головні параметри конкурентоспроможності зерна. Окреслено основні шляхи підвищення конкурентоспроможності зерновиробництва, а також перспективи його розвитку.

Ключові слова: зерновиробництво, конкурентоспроможність, інтеграція, ринок, галузь.

Авраменко Т.П., Кушнір О.С. ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ И КАЧЕСТВА ЗЕРНОПРОИЗВОДСТВА В УКРАИНЕ

В статье проанализированы современные тенденции развития зернопроизводства в Украине и его значение. Проанализированы основные параметры конкурентоспособности зерна. Определены основные пути повышения конкурентоспособности зернопроизводства, а также перспективы его развития.

Ключевые слова: зернопроизводство, конкурентоспособность, интеграция, рынок, отрасль.

Avramenko T.P., Kushnir O.S. WAYS OF INCREASE OF COMPETITIVENESS AND QUALITY OF GRAIN PRODUCTION ARE IN UKRAINE

The article analyzes the current trends in grain production in Ukraine and its significance. Analyzed the main parameters of competitiveness of grain. The basic ways of improving the competitiveness of grain production and the prospects of its development.

Keywords: grain production, competitiveness, integration, market, industry.

Постановка проблеми. Проблема забезпечення і підвищення конкурентоспроможності зернового господарства є однією із ключових у національній аграрній економіці. Це пояснюється стратегічним значенням зерна як товару на внутрішньому ринку, а також його роллю як провідного експортного товару вітчизняних аграрних підприємств. При цьому його

частка в експортному потенціалі постійно зростає. Саме тому конкурентоспроможність зернової продукції значною мірою визначатиме конкурентоспроможність України на світовому аграрному ринку.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням вивченню шляхів підвищення конкурентоспроможності зерновиробництва в Україні вивчали такі

вітчизняні вчені, як А.В. Антонов, В.В. Горлачук, Я.А. Жаліло, Б.Я. Кузник, О.Б. Кузьменко, Ю.О. Лупенко, М.В. Мозгова, В.Я. Месель-Веселяк, І.М. Семенчук, О.В. Сахаров, О.В. Собкевич, В.І. Русан, А.С. Юрченко та ін.

Питання розробки та обґрунтування механізму ефективного функціонування зернового господарства та конкурентоспроможності зернової продукції висвітлені у працях відомих українських та зарубіжних вчених: В. Бойка, В. Власова, В. Гейця, О. Гудзинського, І. Кобути, М. Лобаса, М. Маліка, П. Макаренка, П. Саблука, В. Сайка, В. Ситника, Л. Худолій, О. Шпичака, М. Щура, М. Портера, К. Сімсона, Ф. Котлера, П. Друкера.

Мета дослідження. В умовах ринкової економіки одним із головних факторів успіху товаровиробника є постійне підвищення рівня конкурентоспроможності продукції. Особливої уваги потребує дослідження особливостей конкурентоспроможності продукції зерновиробництва, яка в умовах ринкової трансформації набула надзвичайної актуальності внаслідок потреби збуту продукції вітчизняними виробниками.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільськогосподарське виробництво переживає глибоку економічну кризу, вихід із якої передбачає формування якісно нових продуктивних сил, впровадження інноваційних технологій, раціоналізацію процесу виробництва, створення сприятливих умов для підвищення його економічної ефективності. Важливу роль у підвищенні прибутковості галузі відіграє зернове господарство України. Особливе місце займають зернові культури як джерело постачання сировини та виробництва продуктів харчування. Зерно і

вироблені з нього продукти завжди були ліквідними, оскільки вони становлять основу продовольчої бази і безпеки держави. Збільшення валового виробництва зерна, підвищення екологічності та зниження його собівартості має відбуватися за рахунок впровадження інноваційних технологій. Тому проблеми ефективності виробництва зерна в сільськогосподарських підприємствах України постійно перебувають у полі зору економічної і технологічної науки.

Зернове виробництво – це галузь, продукція якої завжди була, є і буде одним із найважливіших джерел багатства будь-якої держави. У світовому землеробстві зернові культури постійно домінували, а зерно і нині залишається найважливішим і стратегічним продуктом сільського господарства [1, с. 81].

Ринок зерна являє собою систему товарно-грошових відносин, що виникають між його суб'єктами у процесі виробництва, зберігання, торгівлі та використання зерна, на засадах вільної конкуренції, вільного вибору напрямів реалізації зерна та визначенні цін, а також державного контролю за його якістю та зберіганням. Суб'єктами ринку зерна є виробники зерна, підприємства по зберіганню зерна, установи державного регулювання ринку зерна, суб'єкти заставних закупок, акредитовані біржі та інші (табл. 1) [2, с. 62].

У цілому зерновий комплекс є основою для розвитку внутрішнього ринку зерна, хлібобулочної, борошно-круп'яної промисловості, спиртової, кондитерської, комбікормової, виробництво біоетанолу та інших галузей.

Зернове господарство відіграє важливу роль в аграрному секторі України, забезпечуючи ста-

Таблиця 1

Суб'єкти ринку зерна України

Суб'єкти виробництва зерна: Сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства, особисті господарства населення	Суб'єкти зберігання зерна: Елеватори, хлібоприймальні, хлібні бази, борошномельні та комбікормові підприємства	Суб'єкти державного регулювання ринку: Аграрний фонд, Аграрна біржа, інші суб'єкти державних заставних закупівель зерна	
СУБ'ЄКТИ РИНКУ ЗЕРНА			
Суб'єкти організації торгівлі: Біржі, оптові ринки, міські та сільські ринки, магазини роздрібно-торгівлі, фірмові магазини с.-г. та переробних підприємств, ярмарки, аукціони, виставки	Суб'єкти фінансово-розрахункового обслуговування: Банки, кредитні спілки, розрахунково-клірингові установи, Фонд аграрних страхувальних субсидій України та страхові організації	Суб'єкти транспортно-логістичної системи: Залізничний, автомобільний, водний, повітряний транспорт	Інші суб'єкти господарювання, які діють на ринку зерна, у тому числі: Інформаційно-аналітичні, контролюючі організації та інші

Таблиця 2

Виробництво основних сільськогосподарських культур протягом 2000–2012 рр. (тис. тонн)

Роки	2000 р.	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Зернові культури	24459	38016	53290	46028	39271	56747	46216
Пшениця	10197	18699	25885	20886	16851	22324	15763
Жито	968	1054	1051	954	465	579	677
Ячмінь	6872	8975	12612	11833	8485	9098	6936
Овес	881	791	944	731	459	506	630
Кукурудза на зерно	3848	7167	11447	10486	11953	22838	20961
Просо	426	141	221	139	117	279	157
Гречка	481	275	241	189	134	282	239
Рис	90	93	101	143	148	170	160
Зернобобові	652	758	550	622	592	491	473
Цукрові буряки	13199	15468	13438	10067	13749	18740	18439
Соняшник	3457	4706	6526	6364	6772	8671	8387
Ріпак	132	285	2873	1873	1470	1437	1204
Соя	64	613	813	1044	1680	2264	2410

Щорічний статистичний збірник

більше постачання населення хлібом і хлібобулочними виробами, а також сировиною для промислової переробки. Виробництво продукції зернових культур займає важливе місце у сільськогосподарському виробництві. Зернові займають найвищу питому вагу в структурі посівних площ та валових зборів продукції серед інших сільськогосподарських культур. Це можна пояснити їх винятковим значенням та різнобічним використанням.

Виробництво, переробка й експорт зерна в Україні дають суттєві грошові надходження до бюджету і є важливими сферами працевлаштування населення країни. Зернова галузь країни має суттєвий потенціал розвитку, пов'язаний перш за все з наявністю багатих земельних ресурсів і достатньої кількості кваліфікованої робочої сили. Крім того, зернова продукція має важливе народногосподарське значення, так як від рівня виробництва зерна залежать продовольча безпека держави, економіка і добробут населення. На сьогоднішній день потенціал зернової галузі України оцінюється у 80-100 млн т щорічного виробництва зерна й олійних культур. Цей фундаментальний фактор привертає до себе увагу великої кількості науковців та практиків як всередині країни, так і за кордоном, і потребує подальшого поглибленого вивчення.

Україна є одним із найбільших виробників зерна в Європі, збираючи щорічно 35,0-50,0 млн тонн (табл. 2).

Проаналізувавши валові збори основних сільськогосподарських культур, варто відзначити, що існує певна тенденція часткового зменшення валових зборів деяких зернових культур. Так, у 2012 р. виробництво пшениці зменшилося на 1088 тис. т порівняно з 2010 р. і становить 15763 тис. т, валові збори кукурудзи на зерно за останні три роки збільшилися практично у два рази – з 11953 тис. т до 20961 тис. т.

До складу зерновиробництва належать селекція та насінництво зернових культур, виробництво зерна, заготівля, борошномельна, круп'яна, комбікормова, макаронна та хлібопекарська промисловість, технічна переробка зерна на спирт, крохмаль, солод, а також виробництво спеціалізованої техніки. На основі узагальнення складових елементів зернової галузі розроблена відповідна схема функціонування зерновиробництва в Україні.

В аграрному секторі економіки первинне значення належить підвищенню конкурентоспроможності продукції вітчизняного зернового виробництва, яке є основним джерелом доходів більшості сільськогосподарських підприємств і відіграє істотну роль у формуванні державного бюджету.

Конкурентні переваги такого товару, як зерно, можна охарактеризувати рівнем переваги низки

параметрів: економічні, консументні, нормативні, екологічні, маркетингові (рис. 2).

Рис. 2. Параметри конкурентоспроможності

Для формування конкурентоспроможності зернових підприємств важливий вплив мають внутрішні та зовнішні чинники. З одного боку, ефективна організація виробництва, система управління, фінансове забезпечення, виробничий потенціал, з іншого – державна підтримка товаровиробника, інфляційні процеси.

До основних чинників, які визначають конкурентоспроможність зерна на ринку, відносять його якість та вартість. Український ринок зерна є конкурентним ринком і характеризується великою кількістю учасників ринкових відносин. Тому товаровиробники зерна змушені приділяти велику увагу якості продукції.

Важливим напрямом підвищення конкурентоспроможності і ефективності зернового виробництва є подальша його інтенсифікація на основі інноваційної діяльності. У свою чергу, інноваційна діяльність є засобом досягнення інтенсифікації виробництва, підвищення ефективності виробництва та зростання рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції.

Для підвищення конкурентоспроможності зернового комплексу України на світовому ринку необхідно здійснювати низку заходів, які б сприяли розвитку даного виробництва. Насамперед суттєва державна підтримка виробника зерна; регулювання розвитку виробничої та ринкової інфраструктури; економіко-правове забезпечення зовнішньополітичної діяльності та зовнішньополітичне регулювання позиції зерна на світовому ринку. При цьому стратегія управління передбачає поступове зменшення державного впливу на процеси. Створення необхідних умов для ефективного виробництва, становить фундамент конкурентоспроможності зернових на світовому товарному ринку, забезпечує його ключові параметри: якість і ціну, а також регулює термін реалізації на відповідному ринковому сегменті та можливості просування зазначеного товару на інші сегменти світового ринку [3]. Важливість підвищення ефективності процесу виробництва актуалізується і тим фактором, що він забезпечує наявність значних

Рис. 1. Схема функціонування зерновиробництва в Україні

партій товару, створює державний резерв, на основі якого реалізуються ринкові компоненти впливу держави на світовий ринок. Таким чином, державне регулювання конкурентоспроможності зернового сектора України на світовому ринку повинно спрямовуватися на створення необхідних умов демократичного розвитку економіко правової, зовнішньополітичної та інфраструктурної бази ринку зернових. Разом з тим необхідно враховувати, що якщо конкуренція недостатньо сильна і мета, яку ставлять перед собою підприємства, не підкріплюється істотними інвестиціями, то вимогливість покупців не призведе до появи поліпшеної продукції.

Не менш важливим є посилення ролі держави щодо створення необхідних умов для ефективного виробництва, які становлять фундамент конкурентоспроможності зернових на ринку; забезпечують його ключові параметри: якість і ціну, а також регулюють термін реалізації на відповідному ринковому сегменті та можливості просування зазначеного товару на інші сегменти ринку [4]. Головною метою державної фінансової підтримки є стимулювання ефективності та підвищення конкурентоздатності сільськогосподарського виробництва, аграрного підприємництва та розвитку соціального стану села [4]. Державна підтримка сільського господарства в Україні охоплює бюджетне фінансування програм і заходів, які спрямовуються на розвиток галузі, пільговий режим оподаткування, часткову компенсацію процентних ставок за користування кредитами комерційних банків, компенсацію лізингових платежів, списання безнадійної заборгованості перед бюджетом тощо. Бюджетні кошти необхідні для підтримки процесу розширеного відтворення в сільському господарстві, а також для стримування інфляційних процесів і захисту інтересів споживачів сільськогосподарської продукції [2].

Отже, для забезпечення підвищення якісних характеристик зерна та його конкурентоспроможності існує багато шляхів – напрямів роботи сільськогосподарських підприємств: удосконалення системи техніко-технологічних та агротехнічних заходів з виробництва зерна та його збуту; впровадження у виробництво нових енергозберігаючих технологій вирощування, транспортування, зберігання, переробки та реалізації зерна; здійснення належного контролю за якістю продукції на всіх етапах її виробництва та збуту; впровадження у виробництво нових високоврожайних сортів і гібридів зернових культур; запровадження нових технологічних проектів, які базуються на сучасних досягненнях аграрної науки; інтенсифікація виробництва за рахунок використання сучасних технологій; відтворення, підвищення та охорона родючості ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення; розвиток інфраструктури аграрного ринку. Реалізація цих напрямів дасть можливість суттєво посилити стійкість і конкурентоспроможність підприємств зернового підкомплексу, експертний потенціал галузі та надійність продовольчої безпеки.

Вдосконалення та подальше підвищення конкурентоспроможності зерновиробництва в Україні визначає низка об'єктивних чинників, які регулюють ринок зерна: нестабільність цін і доходів у зерновиробництві, конкурентне середовище в сільському господарстві, нестабільність розвитку, істотне коливання урожайності, валових зборів і державних ресурсів зерна за роками, а також низька привабливість інвестування аграрного виробництва, ризикованість, різноманітність природно-кліматичних умов, потреби екологізації сільського господарства, проведення нау-

кових досліджень, особливості формування сільської інфраструктури та необхідність державного протекціонізму на зовнішніх та внутрішніх ринках тощо.

Одним із факторів, що впливають на систему економічних відносин і сприяють стабілізації зернового виробництва та його подальшому ефективному й конкурентоспроможному розвитку, є інтеграція сільськогосподарських підприємств з підприємствами переробки і торгівлі зернопродуктами. Інтеграція обумовлена тими ж причинами, що і кооперація, тобто посиленням спеціалізації, розширенням виробництва, необхідністю узгодження дій у всій системі зерновиробництва. Одним із основних напрямів є впровадження заходів, які сприяють підвищенню якості зерна. А саме впровадження налагодження діяльності щодо прийому, зберігання, переробки, реалізації зерна та продуктів його переробки, внесення змін і доповнень до чинних стандартів з метою їх удосконалення та адаптації державних стандартів України на основні сільгоспкультури до стандартів ЄС.

Удосконалення державного регулювання галузі зерновиробництва пов'язане насамперед із залученням у зерновий сектор України національних та іноземних інвестицій, шляхом: створення стабільних і прозорих умов господарювання; удосконалення та приведення у відповідність до вимог Світової організації торгівлі та потреб ринку законодавства України. Зокрема, важливе значення для структури зерновиробництва мають постійна підтримка дієздатного стану ринкового механізму в цій галузі, пом'якшення несприятливих соціально-економічних наслідків його функціонування для виробників зерна в умовах мінливої ринкової кон'юнктури.

Висновки та пропозиції. Враховуючи все вищезазначене, можна виокремити такі заходи підвищення конкурентоспроможності зерновиробництва:

- стимулювання національного виробництва високоякісних культур;
- цінова підтримка зерно виробників;
- спрямування товарних потоків зерна з непрозорих ринків збуту до більш організованих;
- вдосконалення діючих стандартів якості зерна з використанням досвіду зарубіжних країн;
- посилення державного контролю за експортно-імпортними операціями;
- розробка і створення більш екологічно чистої продукції та технологій виробництва [6].

Також невід'ємне використання таких шляхів підвищення конкурентоспроможності зерновиробництва, як: підвищення урожайності зернових культур; вдосконалення землекористування та структури посівів, заходи покращення обробки ґрунту та внесення до них мінеральних добрив; оснащення господарств технікою та освоєння нових ресурсозберігаючих технологій; впровадження нових сучасних сортів і гібридів тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ганганов В.М. Оцінка конкурентоспроможності продукції зернового підкомплексу України в умовах розвитку глобальної економіки.
2. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації : монографія / за ред. Я.А. Жаліла ; Нац. ін-т стратегічних досліджень. – К. : Вид-во «Знання України», 2009. – 388 с.
3. Комплексна галузева програма «Розвиток зерновиробництва в Україні до 2015 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.kiev.ua/page/?6351>.
4. Малюга Л. Оцінка конкурентоспроможності аграрних підприємств / Л. Малюга // Економіст. – 2011. – № 9. – С. 50-53.
5. Програма «Зерно України – 2015». – К. : ДІА, 2011. – 48 с.

6. Скороход І.С. Напрями підвищення конкурентоспроможності України на світових ринках [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vviem/2011_1/25.pdf.
7. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2012. – 218 с.

УДК 338:640.2

Аллахвердян А.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри господарського та цивільного права
Донецького юридичного інституту

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРУКТУРИ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянута фінансова структура як основа для побудови організації бюджетного управління на житлово-комунальних підприємствах. Побудова фінансової структури – найважливіший етап постановки бюджетування на підприємстві, тому прорахунки, допущені на цьому етапі, призведуть до того, що ефект від впровадження бюджетної системи буде нижче очікуваного. Значна увага приділяється визначенню типів центрів відповідальності, функціям, які на них покладено, інформаційному забезпеченню фінансової структури.

Ключові слова: фінансова структура, бюджетування, центри витрат, центр доходів, центр прибутку, центр інвестицій, житлово-комунальні підприємства.

Allakhverdyan A.V. ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВОЙ СТРУКТУРЫ ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье рассмотрена финансовая структура как основа для построения организации бюджетного управления на жилищно-коммунальных предприятиях. Построение финансовой структуры – важнейший этап постановки бюджетирования на предприятии, поэтому просчеты, допущенные на этом этапе, приведут к тому, что эффект от внедрения бюджетной системы будет ниже ожидаемого. Значительное внимание уделяется определению типов центров ответственности, функциям, которые на них возлагаются, информационному обеспечению финансовой структуры.

Ключевые слова: финансовая структура, бюджетирование, центры затрат, центр доходов, центр прибыли, центр инвестиций, жилищно-коммунальные предприятия.

Allakhverdyan A.V. FEATURES OF FORMATION OF FINANCIAL STRUCTURE UTILITY ENTERPRISES

The article discusses the financial structure as a basis for building the organization of budget management for utility enterprises. Building a financial structure – the most important stage of budgeting, so mistakes made at this stage, will lead to the fact that the effect of the introduction of the budget system will be lower than expected. Consideration is paid to the definition of types of responsibility centers, whose functions entrusted to them, information support of the financial structure.

Keywords: financial structure, budgeting, cost centers, center proceeds, profit center, investment center, utility enterprises.

Постановка проблеми. Сучасний фінансово-економічний стан більшості підприємств житлово-комунального господарства, особливо комунальна теплоенергетика, оцінюється багатьма дослідниками та спеціалістами галузі як критичний. Як відзначено в інформаційно-аналітичних матеріалах галузевого міністерства, діяльність більшості житлово-комунальних підприємств збиткова та характеризується неефективним використанням виробничих та фінансових фондів [1].

Реформа житлово-комунального господарства, яка проводиться на сьогоднішній день, передбачає зміну схеми проходження фінансових потоків від виділення дотацій галузі до самофінансування та самоокупності підприємств житлово-комунального господарства. Для цього потрібно створення комерційно прийнятних та інвестиційно привабливих умов у житлово-комунальному секторі за рахунок чіткої організації всіх процесів управління фінансово-господарською діяльністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі управління витратами та фінансовою структурізацією стало предметом уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Різні аспекти цього напрямку відбито у працях

М.Г. Чумаченка, Г.В. Козаченка, Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, І.А. Бланка, К. Друрі. Аналіз публікацій з галузевої тематики В.П. Полуянова, В.М. Андрієнка, Л.М. Бражнікової, С.В. Богачова, Н.О. Гури, В.В. Дорофійєнка, Г.М. Семчука, В.І. Чиж та ін. підтвердив наявність низки невирішених науково-практичних завдань в управлінні фінансовою діяльністю підприємств ЖКГ, які мають специфічні особливості господарювання.

Постановка завдання. Метою статті виступає дослідження етапів побудови фінансової структури житлово-комунальних підприємств з урахуванням особливостей галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Критичність фінансового та економічного стану більшості вітчизняних житлово-комунальних підприємств обумовлює необхідність у набутті нових якостей управління фінансовими ресурсами, які збільшуватимуть можливості у розробці та реалізації управлінських рішень, відповідних до складної економічної ситуації в країні.

Діюча до сьогодні система управління фінансовими ресурсами житлово-комунальних підприємств не здатна стримувати зростання збитковості, знижувати матеріальні, трудові та енергетичні витрати,